

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՄԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ ՀԱՐԱԹ ՅԱՌՅԵՄՅԵՐ 1869

ԹԻՒ 870

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ընդհանուր խաղաղութիւնը թէպէտ հաստատուն կերպի, թէպէտ մեծ տէրութեանց մէջ բարեկամական կապակցութիւնները և մտերմութեան ցոյցները անպակաս են, այսու ամենայնիւ բոլոր խորագրերը անպակաս են, այսու ամենայնիւ բոլոր խորագրերը անպակաս են...

Ընդհանուր խաղաղութիւնը թէպէտ հաստատուն կերպի, թէպէտ մեծ տէրութեանց մէջ բարեկամական կապակցութիւնները և մտերմութեան ցոյցները անպակաս են, այսու ամենայնիւ բոլոր խորագրերը անպակաս են...

Որովհետեւ զօրքերը ի բաց արձակելու՝ այսինքն նուազեցնելու խնդրոյն վրայ չէ խօսքը ընդհանուր խաղաղութեան մասին...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Յարգոյ պարոն Վարդուհան՝ որ քանի մը տարիէ ի վեր յԱմերիկա կը բնակէր, այս օրը իր անուարիքն ու անպարտաւորութիւնը արտայայտելով...

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՄԱՆԱՅ
ԱՄԵՐԻԿԱ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Նիւ-Եորք, 40 Օգոստոս 1869:

Յարգոյ խնամիր,
Այս օրը իմ անուարիքն ու անպարտաւորութիւնը արտայայտելով...

Ստորագրող զայն, ճշմարիտ հայրենասէր մը չկրնար այս ահաբեկ բաղադրութեան վրայ մինչև անգամ թիկն առնել...

Ստորագրող զայն, ճշմարիտ հայրենասէր մը չկրնար այս ահաբեկ բաղադրութեան վրայ մինչև անգամ թիկն առնել...

Վարդուհայ զօրքաւանդը մէկ միլիոն 500,000 հոգիէ բաղկացեալ է և տարին՝ ըստ հաստատեալ օրինաց, 100,000 նոր զօրք պիտի առնու ժողովրդէն...

Հիւսիսային զերմանական զաշնակցութեան զօրքաւանդին թիւը՝ մէկ միլիոն 20,000 հոգիէ, և տարին 100,000 հոգի զօրք ժողովրդէն կը ձգէ...

Ըստ իր հոգեւորական տէրութիւնը մէկ միլիոն 53,000 պատրաստ զօրք ունի և տարին 97,000 հոգի նոր զօրք կառնու իւր ամեն ժողովրդէն...

Ուստի զօրքաւանդը՝ որ անցեալին Եւրոպայի զինուորական կառնուց համեմատ կարգաւորեցաւ, մէկ միլիոն 200,000 հոգիէ բաղկացեալ է...

Մեծին Բրիտանիոյ զօրքաւանդը՝ հանդերձ ի Հնդկաստան եղած զօրքով, 500,000 հոգիէ է...

Միայն այս հինգ զինուոր տէրութեանց զինուորական զօրութիւնը գումարելու որ ըլլամք, կը տեսնուի...

Վարդուհայ մէկ կառավարութեան ընդդիմադրող կուսակցութիւնը թիւը շատ աշխատեցաւ զանազան պարագայից մէջ խոտովութիւն հանելու...

Վարդուհայ մէկ կառավարութեան ընդդիմադրող կուսակցութիւնը թիւը շատ աշխատեցաւ զանազան պարագայից մէջ խոտովութիւն հանելու...

Տէր բաղադրութեան արարչագործութեան ի վեր, մտապահուաւ ու ամապարտեալ զատուարտեալ Սմիթի կեան խոսքն ու ամապարտեալ Սմիթի կեան խոսքն...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

Այս բաղադրութեան մէջ որչափ յառաջ երթանք, այնչափ զիտութեան ու տղիտութեան տարբերութիւնը տեսնուած պիտի ըլլանք...

զարգային ազատութեանը որուն վաշտական կուղէ հանդիսանալ, ընդդիմադրող կուսակցութիւնը՝ կը սեմք, և ետ կեցաւ իւր փառքը զրաժ ապօրինաւոր դործքերը ընելու և այժմ կը սպասէ Վոյեմբերի 17-29ին՝ որ օրը պիտի բացուի երեւոյթական ժողովը ըստ կայսերական հրամանագրին...

Վոյեմբերի է թէ հակառակորդ կուսակցութիւնը կը բողբէ կառավարութեան դէմ թէ, ըստ տրամադրութեանց Սահմանադրութեան, պարտաւորեալ էր Հոկտեմբերի 14-26ին երեւոյթական ժողովը բանալ. հետեւաբար մինչև Վոյեմբերի 17-29ին աւոր յերկարագոյն ժողովը ապօրինաւոր դործ մըն է կը սեմք...

Իտալիոյ Վիքթոր-Էմանուէլ թագաւորը ծանրապէս հիւանդացաւ. և թէպէտ վերջին օրերը կը հաստատեն թէ օդոստա. հիւանդին վերջապէս անաւարտ վերայ է, բայց և այնպէս իւր երկրորդ որդին Վոյեմբերի 29-ին կը զօրքէն որոնք յիշուին Սմիթի զօրքէն որոնք յիշուին Սմիթի զօրքէն...

զօրքը, նոյնպէս և Պօլոն մէջ օրուան մը կատարուած դործը ստուգելու հաշիւի առնել ու բաղադրութիւնը տարաւոր չունիմ որ Պօլոն մէջ ամբողջ ամսուան մը զօրքէն, հազիւ թէ կրնան Նիւ-Եորքի մէկ օրուան կատարած զօրքերուն հաւասարել: Իսկ մարդոց աշխատութիւնը բացատրելով, երբեք Սմիթի կայսրին մէկ օրուան մէջ անհեշտ աշխատութիւնը, հազիւ պիտի կրնայ հաւասարել Հայոց մը մէկ օրուան հոգեւորութեանը: Ըսել է որ Սմիթի կայսրին մը Հայոց մը աւելի քիչ կը հոգեւոր, բայց և նոյն ժամանակ իւր օրականը Հայոցն ամենականին հաւասար կը ըլլան:

Սմիթի կայսրին մէջ ունայն երեւակայութեան կեցող և «ահ, սա տունը ինձի տոյնն է, ալ բան չեմ ուզեր»:

Սմիթի կայսրին մէջ ունայն երեւակայութեան կեցող և «ահ, սա տունը ինձի տոյնն է, ալ բան չեմ ուզեր»:

Սմիթի կայսրին մէջ ունայն երեւակայութեան կեցող և «ահ, սա տունը ինձի տոյնն է, ալ բան չեմ ուզեր»:

Տալմաշիայի ապստամբութիւնը՝ որ 25-30 օրէ 'ի վեր երեւան ելած է և ծանր կերպարանք առնելու վերայ էր, դրեթէ լմնեցած կը համարուի այժմ. վասնզի Աստրիո-հունգարական կառավարութիւնը ամեն հարկաւոր միջոցները արագապէս և հզօր կերպիւ 'ի դժուարութեամբ կը հաստատեն թէ 30 հազարէն աւելի են կայսերական զօրախմբերը, որոնք ապրտամբաց դէմ յուղարկուեցան, և 'ի պահանջել հարկին այս զօրաց թիւը կրկնապատկելը դիւրին է Աստրիոհունգարական կառավարութեանը համար. հետեւաբար Տալմաշիայի ապստամբութիւնը թէ տալիսին կատարելապէս զսպուած ալ չըլլայ, ամենեւին չկարծուիր որ կարող ըլլայ երկար ժամանակ դիմանալ կամ յառաջող լինել:

Հունգարիոյ հոռմեակաւ երեւելի անձնէք անցեալները ժողով մի բրին Բէշաի մէջ, ուր Սթուհ-Վէյսեմպուրկ քաղաքին ծխատէր քահանայն պատահական ատենախօսութիւն մի ըրաւ. յորմէ հետեւեալ հատուածը արժան կը համարուի մեր ընթերցողաց հաղորդել:

«Հոռմեակաւ ժողովուրդք շատ չանցած մեծ դէպքեր պիտի տեսնեն: Ուստի հարկ է հիմակուելնէ հասկնալ թէ կաթոլիկ կրօնը վերստին ձեռք բերելով այն ազդեցութիւնը զոր ըստ մեծի մասին կորուսած է՝ պիտի կրնայ առաջնորդել զմարդիկ յերջանկութիւն, կամ թէ շարունակելով զգաւալի մաքառումը զոր հզօր կուսակցութիւն մի յանուն Լեւելեցոյն կընէ ընդդէմ ազատասիրութեան սկզբանց և ընդդէմ արդեան վիճակին, անհաշտ թշնամի պիտի հանդիսանայ ազատութեան, հաւասարութեան ու եղբայրսիրութեան, և յամառեալ պիտի մնայ 'ի շաւիղն որ 'ի կորուստ կրտանի դնքն:

«Առանց ինքզինքնին խորել ուղեւը՝ ըսենք յայտնապէս զոր իւրաքանչիւրը գիտէ. Հոռմեակաւ ժողովուրդք երկու մեծ կուսակցութեան բաժնուած են. որոցմէ մէկը՝ ազատասէր է և կուգէ արդեան վիճակին համաձայն քալել. իսկ միւսը՝ անդրաբեռնական է և կը ըստկայ ամենէն երկչոտ մտածութեան ազատութիւնէ: Իրաց այս վիճակը պէտք է հարկաւորապէս իւր վերայ հրաւիրել զուշադրութիւնն այն ժողովոյն՝ որ ութ միլիոն կաթոլիկ հունգարացիները կընեակայացնէ: Արդ միշտեւ զբաղեալ եմք մեր ընտրողական կարգադրութիւնը ըստ

նելու, զայն չմոռցնալ պէտք է որոշել թէ յո՞ւշ կամ 'ի ձախ կողմը պիտի դիմեմք և ի՞նչ անակ դաժաւարներ պիտի պաշտպանեմք:

«Ես կատարելապէս համոզեալ եմ թէ այս ժողովոյն մէջ զուգահեռ հունգարացի կաթոլիկ երեսփոխանները՝ կրօնական հաւատարմութեան և հայրենասիրութեան ոգով լցեալ և չմոռնալով թէ իրենց որոշումներն կախեալ է եկեղեցոյն և տէրութեան յաջողութիւնը և թէ պատմութիւնը օր մի պիտի դառնէ զանոնք, առանց վարանելու ազատասիրական կաթոլիկ գաղափարաց կողմը պիտի դնեն»:

ՕԳՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ՈՒԹԵԱՆ

Շատ անգամ կը պատահի որ վաճառականները՝ գործերը դարձնելու մայր դրամոյ անբաւականութեանը պատճառաւ, չեն կրնար առեւտուրին ընդարձակել իրենց բաղձանացը համեմատ, կամ 'ի պատճառաւ առեւտուրական տաղանգի մէջ կամ շատ ապրանք մերթաճող անվաճառ մնալուն համար կամ ուրիշ նրեան պատճառաւ վաճառական դժուարութեանը դարման մի տալիս և ցատակաւ եւ մանաւանդ իրենց յարգը անվաճա պահելու համար՝ չափազանց զոռոգութեանը յաճախու ըլլալ:

Առեւտրական պատահեցնկալ Le Mandataire commercial) իսպանական, որուն գրատունը 'ի Փարիզ Սեն-Տընի արուարձանը բն. 172 Լաբայի փողոցին անկիւնը կը գտնուի (172, laubourg Saint-Denis) եւ գործուի Լ. Ֆ. Վիգնէրոն (M. L. F. Vigneron) ճիւղադրած է ու կը կառուարէ, ցատակ ունի օգնել վաճառականաց բաշխար պալմաններով:

Մանուարք բոմբերային գործերն ատուր են.

Ամեն տեսակ ապրանք վերայ դրամ փոխ տալ եւ նոյն ապրանքները վաճառել, եւ 'ի հարկին անմիջապէս ստակ բնէլ գանձը:

Ամեն արժեքը պէրայ բէ գաղղիական է եղեր եւ բէ օտար՝ դրամ փոխ տալ. մանապէս արտօներու, եկամուտներու, պարտաւորակաց վերայ եւայլն:

Յարգ (բրեթի) բանալ, Պանքայի արժեք անցնել տեղեկութիւն ստանալու տեղ մը յոյց արուելով փոխառութիւն կողմանէ, կամ մեկը պարգապէս յաճախու ըլլալով սանմանեալ պայմանաւորութեան վճարել: Երեւելի անուրիսն ընել, վաճառել բոմբիսիոնով եւ

ամեն տեսակ ապրանք աւանդապահ ըլլալ:

Մանուար տեղեկութեանց եւ պայմաններու համար գրելու է, մանակին ծախքը վճարելով առ պարոն

Լ. Ֆ. ՎԱՅՆԼԻՐՈՆ

Եղիպտոսի մէջ դատաւարական նոր բարեկարգութիւններ հաստատելու համար սահմանաւոր խառն յանձնաժողովը իւր առաջին նիստը հոկտ. 28ին ըրաւ Պահիրէի մէջ՝ եղիպտական կառավարութեան արտաքին գործոց պաշտօնեայ վեհմա. Կուպար պաշային ապարանքը և Կորին վեհմութեան նախագահութեամբ: Այս յանձնաժողովոյն մէջ ներկայ էին Երոպիոյ զլխաւոր տէրութեանց հիւպատոսները հանդերձ մէյմէի օդակաւ փոխանորդով:

—Յրանչիստ—Յոմէֆի կայսեր 'ի Վ. Պօլիս և 'ի Շուէի ըրած ճառապարհորդութեան ծախքը՝ Աւստրիոհունգարական կառավարութեան անօրէնութիւնը յառաջմանէ որոշուել է, կըսեն լրագրիւնները, 300 հազար Ֆրանկին, այսինքն 263 հազար Ֆրանքի: Այս ծախսը կէսը վէճենային կառավարութիւնը և կէսը Հունգարիոյ կառավարութիւնը պիտի վճարէ:

—Իրուսիոյ օրագրիւնները ամենայն զօտահոգութեամբ կը յայտնեն թէ Շուէի ջրանցքին բացուելը շատ օգտակար ազդեցութիւն մի պիտի ունենայ Իրուսիոյ վաճառականութեանը վերայ և մասնաւորապէս Օւստայի առեւտրոյ վերայ: Հնդկաստանի այս նոր առաւարտը մեծ յաջողութիւն պիտի մատակարարէ Օւստայի և արեւելեական վաճառականութեան զըլխաւոր շտեմարանաց մէջը պիտի ընէ դայն՝ կըսեն: Այս նախատեսութեամբ Իրուսիոյ շրջեռական հաշիւային ընկերութիւնը արդէն պատրաստութիւն ներկընէ, մէկ կողմէն շրջեռական կառուար եւ թեկնութիւն մի հաստատելու 'ի մէջ Օւստայի և Երեւելեան Հնդկաց, և միւս կողմէն՝ ներքնաժողովան հետադրական դիմ մի կարգադրելու Օւստայի և Վ. Պօլսոյ մէջ:

—Կը հաւատեն թէ օգոստոս. Պօլսանը բարեհաջող ձեւով գոհազարդ մեծագին մատանի մի ու հին ժամանակի հաշուադիւտ արձան մի յուղարկել 'ի նուէր սրբադան Պապին, այս կայսերական պարգևները յանձնուելու են Հաստանաձ գերապայծառին՝ որպէս զի Պիոս Իննեորդին մատուցանէ դանոնք 'ի կողմ մանէ Կորին վեհափառութեան: Հայտնի է թէ յիշեալ գերապայծառը այս օրերս ճամբայ պիտի

վայելին բոլոր իրենց պիտոյը, և ուստի զոհոնան: Աստուած է, որ գիտութեան սիրոյն համար, մեծամարմին լեռանց արգանդները կը պատառէ, որ անոնց մէջ համարաւոր զարաւոր դանձրը յերեւան գան, որ աւմերկայիք այնչափ ածուի ունենան, որ ստորաշուշնջ ձմեռան մէջ ամառուան եղանակ գտնան իրենց տանց բոլոր կողմերը, ամառուան եղանակ թէ՛ ծովային ու թէ՛ ցամաքային ճամբորդութեանց մէջ, այնչափ ածուի որ ահեղաշուշնջ և շատակեր շոգեկաւքերը, շոգեհաւերը և քաղաքաց գործարանները, ամառ ու ձմեռ՝ զիշեր ու ցորեկ ուստի, և չլրանա հատցնել: Այնչափ լեզու կող ունենան, որ գիշերները ցորեկուան պէս լուսաւոր ըլլան բոլոր տունները ու փողոցները:

Այնչափ երկաթ ունենան, որ Միացեալ Նահանգաց բոլոր գիւղերն ու քաղաքները երկաթուղիներով իրարու հետ կապուած և երթալով բոլոր աշխարհի հետ հաղորդուած ըլլան: Այնչափ ոսկի, արծաթ, պղինձ, թիթեղ և այլ մետաղներ ունենան, որ տան կահուց և կարաւանց բոլոր պէտքերը հոգացուին և բանի մնալ կարողութիւն չբաշեն:

Աստուած է որ գիտութեան ու գործունէութեան սիրոյն համար, լեռանց կողմ քարերուն, և անտառաց կոպիտ փայտերուն հրաման կընէ, որ ձեւաւորին, ու իւրաքանչեւ միաբանելով, ամերկայացոյց հանգստութեանը համար, ծանրանխտ ու հոյակապ տուններ ըլլան:

Ամերկա կը յառաջանայ, կը լինայ, կը հարստանայ և անոր բոլոր գործերը կը զլուրանան. ի՞նչու, որովհետեւ Ամերկայիք գիտութեան լուսովը կը բաւեն, և բարեբար Աստուածին իրենց կարկառուած ձեռքը կը տեսնեն, ոչ թէ կուրութեամբ կը խաբարանին:

Բայց դարձուր աչքդ Հայաստանի վրայ: Ի՞նչ կը տեսնաս հոն. ի՞նչու անոր լեռներն ամառն ու ձմեռն կրնար ծնանիլ ոսկի, արծաթ, պղինձ, լեզ, թիթեղ, ածուի և այլն. ի՞նչու անոր դաշտերն ու հովիտները փռւելն և անանոց ճաշակէն զատ ուրիշ բերք չեն ծնալ:

նէր. ի՞նչու անոր բնակիչը հայոց ու հանդերձի նեղութիւն կը քաշեն. ի՞նչու ամառը տարէն ու ձմեռը ցորեկը կընկողնին, այսպէս հազար ինչուներ: Ի՞նչու. որ լուրհետեւ տղիւտութիւնն իր խաւարամած թեկը անոր վրայ տարածած, չթողուր որ Հայերն ալ տեսնան նոյն բարեբարին ձեռքը:

Եթէ Աստուծոյ պաշտօնաւորութեան մէջ երկք աւառութիւն մը կայ, աւելի իրաւունք ունինք խորհելու թէ 'ի շնորհ Հայոց է: Ամերկայի հանքերն աւելի պատուական և առատ հանքեր, Ամերկայի հողէն, ջուրէն, օդէն աւելի արդաստար հող, ընտիր ջուր և կենսաւէտ կրկնալու շոյաստանն. այս և ամերկացոյց բնական ձիրքէն աւելի բեղմնաւոր ձիրքերով շինուած ու պատրաստուած են որբեայրի Հայաստանի որբ զաւակներ. և թէպէտ կրակ, բայց գիտութեան մոխրոյն մէջ թաղուած և ածխալոյս սեւութիւն մը տաած են, որ թէ անդամ մը տղիւտութեան մոխրն դուրս հանուին, և տղիւտութեան ու ազատութեան կենսաւէտ սիւքը շնչեն, անտարակոյս լուսաւորեալ աշխարհին տղիւ զմայլման նոր տեսարան մը պիտի բացուի. և յայնժամ բնականապէս, խոստան Հայաստանն ալ իր նախնեղէնէն կերպարանալը, աշխարհիս նախնեղէնի պիտի ըլլայ: Բայց ախտս որ դեռ Հայաստանը տղիւտութեան խաւարին մէջ կը խաբարաւ, և անոր տղիւտութիւնը հսկող պահապանները շատ ու զօրեղ են:

Գարձեալ թէ իրաւունք Հայաստան Ամերկայէն աւելի արդաստար է, և Հայոց ալ բնական ձիրքը ամերկայիներէն աւելի ճոխ, ի՞նչու ամերկայիք մշակութեան ու Հայերը անմշակ մնային ցարդ: Ասոր պատճառաւ յայտնի է: Բնութեան անյեղի օրէնք մըն է, որ դադարման մէջ եղած զոյւթիւնք չեն շարժիր՝ առանց շարժիչ պատճառի. նոյնպէս և գնացուն զոյւթիւն մը չդադրիր առանց արգելիչ պատճառի:

Ամերկայի իր առջեւ հաւատարմութեան ու եղբայրութեան իրաւունքը պաշտող, ու հասարակաց օգուտը

իր անձնական օգուտն աւելի յարգող Ուոշինկթընի պէս չնախարհիկ առաջնորդներ ունեցաւ: Ուոշինկթընը որ Նապոլէոն Պօնապարթէին նման հանձնարամտութեան քաջութիւն և ազգին սանձը ձեռք բերելու բարեաղաքութիւնը ունենալուն հետ մէկտեղ, Բրիտանիոյ նման ալ մարդասիր սիրտ ունէր. այս կատարելութիւնը իր մէջ բաժանաբար Ուոշինկթընը, որ աներկայից Աստուծոյ երեւելի մէկ ձեռքն էր, զբաւ զամերկայիցին ազատ ու լուսեղէն Սահմանադրութեան մը մէջ, ու յետոյ ուժգնութեամբ Միգեց դայն, որ երկայ մինչ 'ի կատար մարդկութեան: Աս կը ամերկայիցին բարեբարութիւնը:

Հայն ու Հայաստանն, ոչ միայն չունեցաւ ու չտեսաւ ասանկ առաջնորդներ՝ ընդհանրապէս: Ուոշինկթընի բարձրութեանը չափ ցածութիւն կը շարժանակներէն աչքը չբացուցաւ. — Հոս է գաղտնիքը. — Դարձից պատճառաւ պէտք է:

Բաւի ո՞վ պիտի ըլլայ Հայոց մտացը շարժիչ պատճառ, որ լուսաւորուին ու հետեւապէս Հայաստանն ալ ծաղկի. սրբաղանք, գերապայծառ, պատուելի. . . հապա ո՞վ: — Հայ երիտասարդութիւնը. որ թէպէտ դեռ լուսաւորութեան հեղաւրանին մէջն է, բայց հոգ չէ. այսու ամենայնիւ Հայաստանի յոյսը Հայ երիտասարդութեան վրայ է, ու միայն անոր բարեկամութեանն ու հաւատարմութեանը կրնայ վստահիլ:

Այնիւ խմբագիր, հանցեք այսչափ ընդունիլ հիմա և ուրիշ ըսելիքն ալ միւս պատահութեամբ:

Բ. Յ. Վարդուկեանց:

ԵՐԿՐՈՐԴ. ՆՈՄԱԿ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ՎԻՃԱԿԸ

Նիւ-Եորք, 17 Օգոստոս 1869:

Յարգւոյ Տէր,

Նամակս սկիզբէն նախ խիստ պատեհ կը համարվի յիշել տաճկական այն առաւը որ կըսէ թէ (ուզարտան

Ելէ Հոռոմ երթալու, այնպէս զոմարուելու տիե-
զերական ժողովոյն ներկայ դառնուելու համար:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ազգային կեդրոնական վարչութեան վիճակը:

Ինչպէս յայտնի է, Ա. Պօլսոյ մէջ Խօթը Հայե-
րէն ազգային լրագիր կը հրատարակուի, որոց ան-
ուանքը՝ զորս հարկ կը համարիմք յիշատակել այս-
տեղ ի տեղի թիւին Հնդկաստանի մեր ընթերցո-
ղաց, են Մասիս, Մանդուկի, Լեֆթեր, Ժամանակ,
Փոփոք, Ծառածախ, Մանուկ և Երաբար: Այս լրա-
գիրները ժամանակէ մը ի վեր, դժբաղդաբար,
երկու կուսակցութեան բաժնուած են և իրարու դէմ
անարժան կերպիւ և թշնամանքով զիջարանելով՝
յիշեալ մարտաբաղդին ազգային երկպառակութիւնը
կը տնայանան և օրըստօրէ ևս առաւել կը ծանրացը-
նեն ի մեծ վնաս ընդհանուր ազգին: Առաջ նիւ-
թերն են վարդապետի, առաջնորդի և ընդհանուր
կոչուած ժողովոյն իրաւասութեան վերաբերեալ
տղայական խնդիրներ: որոց՝ անձնական կիրքերը
այնպիսի կարեւորութիւն մը կը նշայեն զոր իրօք չու-
նին: Հետեւաբար ազգային կենսական խնդիրները՝
այսինքն դատարարութիւնը, դրամական դրոշակ-
ցութիւնը ի նպաստ ծախուց պատրիարքարանի, խա-
ջաղատարութիւնը և փոխադարձ ներդաշնակութիւնը
մէկ կողմ թող տալով, լրագրաց մէկ կուսակցութիւնը
ամեն միջոցներով ու ծայրայեղ ազատութիւն քարո-
զելով կաշխատի ազգային վարչութեան սանձը սոս-
կական անձանց ձեռքը անցնել, և կը պնդէ թէ տե-
րութեան պաշտօններու մէջ զանազան Հայ Լեֆթերի-
ներու և Պէյերու ազգային պաշտօն յանձնուիլը
ազգին օգտիցը վնասակար է: Իսկ միւս կուսակցու-
թիւնը՝ որ առաւել ողջամտ և խոհական կերպի մը,
յիշեալ Պէյերուն և Լեֆթերներուն արժանաւորու-
թիւնը, ազգասիրական զգացմունքը և բարեխնամ
ջանքը ճանաչելով և միանգամայն ժողովրդեան ի-
րաւունքը յարկելով՝ զազգը այս կերպիւ երկու քի-
րածանիւ շատ վտանգաւոր կը համարի և կը փափայի
որ բոլորովորէ՝ ծայրայեղ ազգապաշտ գաղափարները
թող տալով, սիրով և յարգութեամբ վարուի էֆէն-
տիներուն և ազգային երեւելաց հետ և միաբան
ջանքով օրինաւորապէս աշխատին ազգին դրոշմները

տալովուն սկսի թափել ինքի: Երբ Ամերիկայի նշա-
նաւոր Լիւեօքը քաղաքը մտայ, նախ հայերը ընտրեցի-
զրեթէ 20—23 Հայ տեսնող հոն: Բայց Աստուած իմ,
հայերը ուր որ գտնուին թշուառ կացութեան մէջ լայտի
լլան: Տէր, եթէ հարկ լըլայ սոցա վիճակը ուրոյն ու-
րոյն քննել ու ձեռք գրել, կարծեմ թէ բաղում էջեր
պիտի լցուին:

Մենք խմբին մէջ հայիւ թէ երբ կամ չորսը ինքը-
զինքնին անկախապէս կը հոգան, իսկ մնացածները ա-
մենայն թշուառութեան մէջ կապուին և հոգիւ հող
իրենց օրապահիլը ճարելու կարող են: Սոսնց գրեթէ
ամենն ալ տարբեր նպատակաւ եկած են: Բայց և ոչ
մէկը իսկ գեռ յաջողած չէ իրեն նպատակին հասնելու,
և այնպիսի ամենատարբեր գործառնութեանց մէջ կը-
զանուին, որ եթէ Տաճկաստան ըլլար՝ թերեւ քովն
անցած ժամանակ պիտի ծաղրէին:

Այս պարոնները, որոնք հասակու 30էն վեր չեն,
բայց ի Պ. Ոսկանեանէն, իրենք ալ իրենց վիճակին զբ-
գոհ են: Բայց ինչ օգուտ, մէյնը ինկեր են, որը 8, որը
10 և որն ալ 15 տարեկէ վեր, իրենց ծաղիկ հասակը
թաղաքացեցեցի են ապարդիւն այն խիստ օտար երկրին
մէջ թշուառութեամբ ապրելով: Գրեթէ ես ալ ամիս
մէջ որ հոս եկած եմ, տակաւին չկրցայ ձեռնարկած
նպատակիս հասնիլ: Եւ կը տեսնեմ որ շատերն աւելի ինձ
խորտակուելու տեղ կը յուսահատեցնեն և կը մղադրեն
ալ, թէ «Եղբար, ինչո՞ւ կուգար, տեղեկութիւն չէք
ստանար Ամերիկայի վրայոք, թէ առաջուան Ամերիկան
չմնաց: մեզք են մեր Հայ երկրասարդներն ու իրենց
զրամները»: երբ այս խօսքերն ու այս տխուր տեսարան-
ները կը նկատուին, յիշալի յուսահատութիւն մը կուգար
վրաս ու կը լքանէ ի և կը սկսի ինքնիրեն, արդեօք ես ալ
սոսնց պէս թշուառութեան մէջ պիտի լինամ:

Սոսնց մէջ հայուն բնական եղած անմիաբանութիւ-
նը տիրած ու սկսել խիստ շատ նուազէ: Եւ տակաւին Պ.
Վարդուհեանը թող ճշդի վարդապետութիւն հաստա-

կարդադրելու կարելի եղածին չափ:

Այս օրինակ պէտք է ըլլալ անշուշտ ճշմարիտ
ազգասիրաց և խոհեմ լրագրագետաց շանքը, այս-
ինքն աշխատել եղբայրսիրութիւնը և միաբանական
սէրը հաստատել ազգին մէջ, անձնական կիրքերը
հանգարտեցնել, ընդգիմամարտ կուսակցութիւնն-
րը իրարու մօտեցնել փոխադարձ գիշտութեամբ,
խաղաղասիրութիւն քարոզել անգաղար և յորդորել
զժողովուրդը՝ որ դրամական գործակցութեամբ նը-
պաստամարտոյ ըլլայ քիչ մը պատրիարքարանի ծա-
խուց: քանզի առանց դրամայ և միայն մեծամեծ բար-
բառելով ոչ վարչութիւնը կրնայ գործ անսել, և
ոչ պատրիարքը՝ թէ և խրիմեան Հայրիկն ըլլայ,
կրնայ հաստատուն մնալ իւր աթոռոյն վերայ:

Ահա միայն է առայժմ խորքաստանի ազգային
կեդրոնական վարչութեան ձախող վիճակը: Զոր
Աստուած միայն կարող է բարոքել իւր անհոն ու
զորմութեամբ:

— Ենցեալ ամսոյ 20ին Պ. Պօլսոյ բնիկ և դաւա-
ռական բնակչաց կողմանէ յուղարկուած 50ի չափ
պառաւանքը խառն ժողովոյն առջև ներկայանա-
լով՝ անոր տառնապետ լինեմ: Օտեան էֆէնտիին
ուղերձ մի մատուցին հանդերձ ազգային հանրա-
գրութիւնով մի, օրուն մէջ 2000էն աւելի ստորա-
գրութիւնք կան: Այս հանրագրութեամբ ժողո-
վուրդը իւր անկեղծ շնորհակալութիւնը և իւր գո-
հանակութիւնը վերայոյն յիշեալ բարեխնամ է-
ֆէնտիին առաջնով էֆէնտիին վսեմութիւնը՝ որ իւր
հրամարակնը ետ առնու և բարեհաճի շարունակել
իւր ազգային բարձր պաշտօնը ի սէր և յօգուտ
Խորքաստանի բոլոր Հայոց:

Յիշեալ հանրագրութեան օրինակը՝ որ պատիւ
կընէ վսեմ: Օտեան էֆէնտիին ճշմարիտ ազգա-
սիրութեանը, լրագրոյ յաջորդ թիւոյն մէջ պիտի
հրատարակեմք:

Մասիս թիւ 442 օրաթերթը հետեւեալ ազգային
բերկրակ լուրերը կը հրատարակէ:

«Ինքնութեամբ կը ծանուցանենք թէ Բ. Գրան
հայազգի պաշտօնատարներէն մեծա. Հայեան Իլիաս
էֆէնտիին՝ Բ. Գրան կողմանէ Աստուրիոյ վեհափա-
կայսեր քով պաշտօնի պատուէն առնելու հրապարակ
ժողովի կարգին պատուանշանը ընդունին»:

— Բ. Գրան արտաքին թղթակցութեան գիւնարին

տեղ այնպիսի երկրի մը մէջ ուր ոչ զթուլեան և ոչ
մարդասիրութեան հոգւոյն նշոյններ կը ճառագայթեն և
ոչ ջերմ ասպնջանակութեան տեղի կայ: Ես ինքս իրեւ
զաղթականաց առաջինը ներկայացայ Պ. Վարդուհեա-
նին, բայց Պ. Վարդուհեանը ասկիւր գտնուեցաւ ինձ
օգնելու, և ինչպէս կարող պիտի ըլլայ մեծախոնք ըն-
տանիները հոս փոխադրելու, նոցա թշուառութեան
թէ երջանկութեան պատճառ պիտի ըլլայ, անշուշտ եմ
որ թշուառութեան:

Հայերն ու Հայ երկրասարդներ, բացէ՛ք աչուրնիդ,
օտարներն չկայ յոյս: մեզք հը դուք և ձեր զրամները-
մի խաբուիք երեւակայական յոյսերու: Եւ մի վստահիք
մարդոց սնտոյի խոստմանց: Քառաջադիմութիւն կը-
մնաւեք, ճնշւոյններնայ մէջ, ուսմունք ու գիտելիքն
կը փնտռէք, դարձեալ ձեր երկրին մէջ, ոչ օտարին ա-
րեւնը մեր արեան հետ կը շաղկապի, ոչ օտարին օղը
մեզ կը նստուտէ և մէջ օտար հող մեզ արդիւնք կուտայ:
Եթէ կայ այնպիսի երկրասարդներ որոնք տրամադի-
ր են Եւրոպա կամ Ամերիկա երթալու ու արհեստ ուսա-
նելու, թող այնպիսին նախ ու լու հաշուէ որ սոսկ իւր
ապրուստին համար տարին տասն հազարի պէտք ունի:
պատրաստ՝ ու այնպէս ձամբայ ելլայ: Իսկ եթէ յոյսը
այլում վրոյ գնելով ձամբայ կելլէ, ճշմարիտ կըսեմ որ
մեծապէս կը վստայի և ի վերջոյ խիստ թշուառ կըլլայ,
ինչպէս որ մէկ քանին ասպարիւն դարձան:

... Տէր, անցած քաղաքներէն ուր որ Հայ կը գլու-
նուէր, բարձրագոյն բողոք բարձին: «աման բարեկամ»,
ի սէր Աստուծոյ ըլլայ, գրէ Պօլսոյ լրագիրներուն որ
հրատարակեն, խնայուն են մեր Հայ յանդուղն երկրա-
սարդոց թէ չկան ու չգան այս կողմերը, ալ ձանձրա-
ցանք իրենց օգնելէ: ալ մենք մեր դրամներնիս ձգե-
լով ուրիշին ցուրերը մտածելէ զոգուած ենք ու ժամանակ
չունինք: Եթէ մէկ կամ տասն ըլլան՝ մեզմով ու կրթով
պարարենք, այլ գրեթէ տարին 20—30 հատ մը տեղի
կուենայ, պէ տխուր, եթէ ազգերնու օգուտ մը ըլ-

մեմէյիդ 3. «Եւրեան էֆէնտիին յիշեալ գիւնարին
գլուխ անուանեցաւ Սիւթէմայիկ աստիճանաւ, և
իրեն տեղ յիշեալ գիւնարին միւսիդ անուանեցաւ
մեծա. Գ. Քոնստան Էֆէնտիին՝ որ մասնաւոր պաշ-
տօնով Գառաւաղ կը գտնուի»:

Ուրախ երեւի կը ծանուցանեմք թէ Խաբի Բէֆթը
հաղղիարէն օրագրոյն գլխաւոր խմբագիր մեծարգոյ
Ոսկանեան Ստեփան աղան՝ ըստ օրինակի և երոպացի
երեւելի խմբագրաց և դրողիտաց լեզուագետի փոխար-
քային կողմանէ հրաւեր ընդունելու պատիւը ունե-
նալով, անցեալները Էֆէնտիին ընկերութեան շողե-
նաւով յիշուիտոս գնաց ձրիաբար, ուր Դուէիշի
Ջրանցքին բացուելուն տօնախմբութեան ներկայ
գտնուած պիտի ըլլայ Հայտնի է թէ բարձրա. խը-
տիլէն հրաւիրեց երթեալութեան ծախքէն ի գատ
անոնց բնակութեան և կերակրոյն ծախքն ևս «Եւրի-
թարձրութեան մասնաւոր գանձէն պիտի ըլլան: Աը-
հաստատեն թէ փոխարքայէն հրաւիրեալ խմբագրա-
պետաց թիւը հազար հոգի կը հասնին:

— Փարիզի Լը Վալ-ա օրագրոյն մէջ կը խարդամը-
«Դուէիշի թագաւորին Սեմ—Լիստապետ մօսիւ
Տէմբիօնը հասաւ ի փարիզ ուսկից յիշուիտոս
պիտի երթայ, «Եւրիւն Վեհափառութիւնը մօսիւ Տէ-
մբիօնին ձեռք, Օրտը ալ Լ. Էֆէ կարդին մեծ
քօբօսնը Սըտիլին կը յուղարկէ և Լեթուալ Բօլէր
կարդին քօբօսնը Վուպուր փաշային»:

— Էֆէնտիներէն Հոկ. ՉՏին կը գրեն մեզ:

«Երկրպագուի առաջնորդ պերապա. տէր Մեսրոպ
արքեպիսկոպոսը, որուն պաշտեանը երկու տարիէ
ի վեր մեծ անհամբերութեամբ կը սպասուէր, վեր-
ջապէս այս շաբթու երկրպագուան շողեւաւով յան-
կարծուած հասաւ ի քաղաք և առանց չուր տալու
ազգային հոգաբարձութեանը՝ անշուք կերպիւ շո-
գնաւէն ելլելով ուղղակի յԱռաջնորդարան պնայ-
ուր ազգային երեւելները և բոլոր ժողովուրդը
փութային երթալ ի տեսութիւն և ի համբոյր աջոյն
«Եւրիւն Վրապարկութեան, որ իւր հայրական օրհնու-
թիւնները տալով անոնց և բոլոր ժողովուրդեան որ-
դիական ջերմեանք սէրը վայելելէ ետեւ, այս ա-
ռաւօտ արժանաւոր յարգանք ուղեորեցաւ ի Գա-
հրէ ընկերութեամբ քաղաքիս ազգային երեւելաց
և աւաղերէցին»:

«Կըլսեմք թէ մեր ամենասիրելի հոգեւոր Առաջ-

լար՝ խիստ բարի. սակայն տուած ստակին Լը քոպայիլին
կամ ամերիկացիին ծոցը կը մտնէ»: Այնպէս ձանձրա-
ցուցած են մեր Եւրոպիաբնակ ազգայիններնայ, որք մեծ
իրաւունք ունին, և մասնաւորապէս խնդրոյն ինձմէ
որ յօգուտ և ի դգուշութիւն մեր Հայ երկրասարդաց
դեմ և ցուցանեմ, և ամեն անոնց որը կը վստային
տեսնել այն նրեւը չտեսնելու Ամերիկան: Երեսը չտես-
նելու կըսեմ, վստայի շնորհիւ այն անխղճ միաբնակաց
որք զիրենք սնուցանող մեր գեղեցիկ երկրին անունը
խիստ առեւի պատկերացուցած են ամերիկացեաց, այն-
պիսի ցուրտ կերպով կը վարուին Տաճկաստանցի մը
հետ, ինչպէս վայրենի մը քաղաքակրթեալի մը հետ:
աւաղ ամարդութեանս. . . .:

Ի վերջոյ, խօսքս աւելի բացայտու հասկցուելու հա-
մար կըսեմ, այն ամեն Հայ երկրասարդները որոնք տը-
րամաւոր են գլխիւ տնայադ. ուր որ շահու կողմ յոյս մը
կընկատեն, թող կարգան սոյն նամակս և նկատեն Ա.
մերիկայի վերայ յիշեալ Հայոց նկարեալ վիճակը, և
թող ի միտ առնուն որ ոչ ուստեք օգնութիւն չկայ, և
ոչ մարդիկ գութ ու խիղճ ունին ուստարկու, թէ ոչ
իցէ վիճակի մէջ ալ գտնուին՝ ձամբայ չեղեն: Իսկ եթէ
ունին առատ դրամ քանի մը տարի պիտեք ապրեցնե-
լու, այնպիսիներուն չեմ հակառակիր, և եթէ հակա-
ռակիմ՝ մեծ անիրաւութիւն և ազգիս ալ մեծ թշնամու-
թիւն ըրած կըլլամ,

... Խմբագիր, ինձ ինկած պարտականութիւնը
հրատարակաւ կը փութամ կատարել, և կը զոգուցանեմ
բոլոր Հայ երկրասարդները՝ որ չգան ու թշուառ չըլլան
օտար երկրներու մէջ, և այս ալ մեծ վարձք կը համա-
րիմ ինձ՝ երբ այս ձամբով ուրիշները թշուառ ըլլալէ
կաղաւթին: Հաճեցեք. . . Խմբագիր, հրատարակել սոյն
երկրագր գրութիւնս ի զոյն թիւն և ի խրատ մեր Հայ
երկրասարդաց:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒԹՅՈՅ ԱՐԱՐՄՏԵԱՆ